

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
Опис навчальної дисципліни «Дитяча психологія».....	7
Методичні рекомендації викладачам.....	12
Методичні рекомендації студентам.....	19
РОЗРОБКИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	23
ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ І ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ДИТЯЧОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	23
ТЕМА 2. ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ ДИТЯЧОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	26
ТЕМА 3. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ ДИТЯЧОЇ ПСИХОЛОГІЇ	31
ТЕМА 4. ПЕРІОДИЗАЦІЯ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ.....	36
ТЕМА 5. ОСНОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ У ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ.....	41
ТЕМА 6. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СПІЛКУВАННЯ ДОРΟΣЛОГО І ДИТИНИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	44
ТЕМА 7. СПІЛКУВАННЯ І СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТИНИ З РОВЕСНИКАМИ.....	49
ТЕМА 8. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ	55
ТЕМА 9. НОРМАТИВНІ ПОКАЗНИКИ ТА СПОСОБИ ОПТИМІЗАЦІЇ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	60
ТЕМА 10. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	67
ТЕМА 11. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	71
ТЕМА 12. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ТА КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДИТИНИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	77
ТЕМА 13. РОЗВИТОК УВАГИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	81
ТЕМА 14. РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДИТИНИ	85
ТЕМА 15. РОЗВИТОК СЕНСОРНО-ПЕРЦЕПТИВНОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНИКА	90
ТЕМА 16. РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	94
ТЕМА 17. РОЗВИТОК МИСЛЕННЯ ДИТИНИ ВІД НАРОДЖЕННЯ ДО 7 РОКІВ.....	98
ТЕМА 18. РОЗВИТОК УЯВИ У ДИТИНИ ДО 7 РОКІВ	103
ТЕМА 19. РОЗВИТОК ЕМОЦІЙ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	108

ТЕМА 20. ВОЛЯ ТА СИСТЕМА МОТИВІВ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	112
ТЕМА 21. СТАНОВЛЕННЯ САМОСВІДОМІСТІ ДОШКІЛЬНИКА	116
ТЕМА 22. ЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	120
ТЕМА 23. РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ У ДОШКІЛЬНОМУ ДИТИНСТВІ	128
ТЕМА 24. ТЕМПЕРАМЕНТ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	131
ТЕМА 25. ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ ДО СИСТЕМАТИЧНОГО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ.....	135
ТЕМА 26. ПСИХОЛОГІЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	141
ТЕМА 27. РОЗВИТОК ПСИХІКИ ТА ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	146
ТЕМА 28. ПСИХОЛОГІЯ РАННЬОЇ ЮНОСТІ	156
ЕТАЛОННІ ВІДПОВІДІ, КЛЮЧІ	169
СЛОВНИК ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ КУРСУ ДИТЯЧОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	194
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	204

ПЕРЕДМОВА

Система підготовки педагогів дошкільних навчальних закладів розвивається, орієнтуючись на сучасні соціально-економічні пріоритети українського суспільства. Актуальним завданням цієї системи є приведення її у відповідність із основними ідеями і положеннями Закону «Про освіту», в якому, зокрема, зазначено, що кваліфікація, яку мають отримати педагоги дошкільної освіти – це «визнана уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання)». У зміст поняття компетентності закладено ідею «динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно... провадити професійну діяльність». Відтак, гострої необхідності набуває засвоєння студентами не лише певної сукупності знань, а формування у них спроможності ці знання осмислено і гнучко використовувати у різноманітних професійних ситуаціях.

При підготовці практикуму автор вважав головною своєю задачею формування у студентів гуманістичної, осмисленої, стійкої педагогічної позиції, за якої дитина сприймається як самоцінна й неповторна особистість, здатна до волевиявлення та ініціативи. Фундаментом цієї позиції є глибокі й різнобічні знання з дитячої психології, що слугують своєрідним ключем для вироблення відповідних умінь і навичок у діагностуванні й стимулюванні тих проявів дитячої активності, які забезпечать повноцінний розвиток психіки і особистості дитини; в організації такої поведінки, спілкування і діяльності дітей, що призведуть до формування у них початкових уявлень та чимдалі складніших знань про довколишнє.

Метою практикуму є створення навчальних ситуацій, у яких розумова діяльність студентів спрямовується на використання засвоєних у теоретичному курсі знань для виконання практичних робіт, завдань на самостійне опрацювання і програмований контроль.

У практикумі вміщено опис навчальної дисципліни, методичні рекомендації для студентів – щодо ефективних способів та прийомів вивчення дитячої психології; і для викладачів – з організації навчальних занять з відповідної дисципліни.

Основна частина практикуму складається з розробок 28 практичних занять. Кожне практичне заняття містить перелік теоретичних питань для обговорення, список літератури, завдання на самостійну роботу, практичну роботу, завдання і питання для індивідуального виконання, завдання програмованого контролю знань. Використано активні й творчі методи навчання (обговорення, дискусії, групова робота, міні-дослідження, творчі завдання).

Значна частина практичних робіт носить інтерактивний характер, передбачає їх виконання у групі студентів. Інтерактивні завдання поєднують активізацію як розумової діяльності, так і спілкування між студентами. За структурою завдання можуть бути синтетичного характеру (вимагають

побудови цілого з частин, якими володіють окремі учасники), або аналітичного (передбачають диференціацію цілого за визначеними критеріями).

Змістом завдань аналітичного типу можуть бути диференціація проявів поведінки, властивих для дітей різного віку, для представників різного типу темпераменту; розподіл положень різних теорій психічного розвитку за їх авторством. Синтетичного типу – це визначення форм спілкування дитини і дорослого, рівнів розвитку сюжетно-рольової гри, коли на підсумковому етапі перед студентами розкривається картина цілісного розвитку окремих форм і рівнів. Інтерактивним завданням властива значна варіативність і потенційна можливість різних модифікацій, що дозволяє користувачам посібника адаптувати їх відповідно до конкретних умов.

При розробці посібника використовувались матеріали навчально-методичних праць В.К.Котирло, С.Є.Кулачківської, Г.О.Люблінської, Ю.О.Приходько, С.П.Тищенко, С.О.Ладивір, О.Л. Кононко; матеріали досліджень Л.К.Балацької, В.У.Кузьменко, М.І.Лісіної, Д.Б.Ельконіна, Г.А.Урунтаєвої.

Робота з практикумом передбачає самостійне опрацювання студентами низки першоджерел, до яких належать фрагменти експериментальних робіт провідних українських психологів у галузі дитячої психології. До завдань подаються еталонні відповіді й ключі, що робить їх зручними для самоперевірки студентами своїх знань.

Також практикум містить словник основних понять та список використаних джерел.

Посилання по тексту зроблено за загальним списком літератури у кінці посібника.

Опис навчальної дисципліни «Дитяча психологія»

Предметом вивчення дитячої психології є: закономірності розвитку і функціонування психіки й особистості дитини на різних етапах онтогенезу. При вивченні дитячої психології студенти повинні також засвоїти найпростіші прийоми і методи психологічної діагностики, консультивання, просвіти, які зможуть використовувати у майбутній професійній діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: дитяча психологія спирається на знання студентами загальної психології. Тісно пов'язана з курсами педагогіки, вікової фізіології, дошкільної педагогіки, конкретними методиками дошкільного виховання. У свою чергу, становить основу для викладання педагогічної психології, етнопсихології.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дитячої психології є розкриття основних закономірностей психічного розвитку на різних вікових етапах сходження особистості до зрілості та у детальному розкритті психологічних особливостей дошкільного дитинства.

Основними **завданнями** вивчення дитячої психології є:

теоретичні: розкрити психологічний зміст послідовних етапів онтогенезу; охарактеризувати вікову динаміку психічних процесів і особистісних особливостей в період дитинства з урахуванням впливу культурно-історичних, етнічних та соціально-економічних умов; сформувати вміння встановлювати та аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між факторами, умовами і змістом психічного розвитку дитини;

практичні: сформувати вміння і навички організовувати навчально-виховний процес, спілкування, психологічну допомогу в різних періодах дитинства, опанувати методи діагностики і контролю перебігу, змісту і умов психічного розвитку дитини.

У результаті вивчення цього курсу студент повинен знати:

- Поняття, основні закономірності, умови психічного розвитку дитини.
- Методи дитячої психології.
- Психологічну періодизацію вікового розвитку особистості. Параметри психологічного віку за Л.С.Виготським: соціальна ситуація розвитку; особистісні новоутворення; ведуча діяльність.
- Особливості розвитку спілкування з дорослими і ровесниками у дитини від народження до 7 років.
- Особливості розвитку різних видів діяльності (ігрової, конструктивної, трудової, побутової) дитини до 7 років.
- Особливості розвитку пізнавальних та емоційно-вольових процесів дитини до 7 років.
- Особливості розвитку особистості та її індивідуально-психологічних властивостей у дитини до 7 років.
- Складові психологічної готовності дитини до навчання у школі.

- Загальну характеристику розвитку психіки та особистості дитини у молодшому шкільному, підлітковому віці.
- Психолого-педагогічні умови розвитку психіки й особистості дитини.

Студент повинен уміти:

- Витлумачити поняття, основні закономірності, умови психічного розвитку дитини.
- Характеризувати психологічні особливості дитини відповідно до кожного вікового періоду
- Диференціювати та узагальнювати суттєві ознаки розвитку спілкування та різних видів діяльності дитини дошкільного віку.
- Аналізувати властивості психічних процесів дитини на різних етапах її онтогенезу
- Визначати сформованість та недоліки розвитку психіки й особистості дошкільника.
- Визначати властивості й типи темпераменту дітей.
- Аналізувати психолого-педагогічні умови розвитку психіки й особистості дитини.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Загальні питання дитячої психології

Предмет і основні поняття дитячої психології

Принципи і методи дитячої психології

Короткий огляд історії та сучасного стану дитячої психології

Психологічна періодизація вікового розвитку особистості

Розвиток спілкування і діяльності дитини

Основні закономірності розвитку психіки та особистості у дошкільному віці

Психічний розвиток дитини в немовлячому віці

Психічний розвиток спілкування дитини з дорослими

Розвиток спілкування між дітьми

Ігрова діяльність

Активізація сюжетно-рольової гри дошкільника: нормативні показники та способи

Побутова діяльність дошкільника

Психологічні особливості дитячої праці

Психологічні особливості розвитку самообслуговування у дитини

Психологічні особливості образотворчої діяльності дитини

Психологічні особливості конструктивної діяльності дитини

Розвиток психіки і особистості дитини

Розвиток уваги дошкільника

Розвиток мовлення дошкільника

Розвиток сенсорно-перцептивної сфери дошкільника

Розвиток пам'яті дошкільника
Розвиток мислення дошкільника
Розвиток уваги дошкільника
Становлення самосвідомості дошкільника
Етичний розвиток дитини
Емоційно-вольовий розвиток дитини
Розвиток системи мотивів дитини
Темперамент дитини та його становлення дошкільника
Розвиток здібностей дошкільника
Психічний розвиток дитини на етапі шкільного навчання
Психологічна готовність до систематичного навчання в школі
Психологія молодших школярів
Розвиток психіки та особистості у підлітковому віці
Психологія ранньої юності

Засоби діагностики успішності навчання

Перевірка глибини засвоєння знань, рівня сформованості навичок та умінь студентів відбувається у формі поточного, проміжного та підсумкового видів контролю.

Поточний контроль здійснюється на кожному занятті в межах змістового модуля, має навчальний характер, може проводитися в формі опитування, виконання практичних та тестових завдань.

Проміжний контроль здійснюється з метою перевірки рівня засвоєння теоретичного і практичного матеріалу змістових модулів та передбачає виконання студентами завдань для модульного контролю.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену після закінчення вивчення навчальної дисципліни.

Перевірка залишкових знань студентів проводиться у формі комплексної контрольної роботи.

Індивідуальні завдання (мета, тематика, види)

Вид: курсова робота

Мета: поглиблення теоретичних знань, формування вмій науково-дослідної роботи з дитячої психології

Тематика курсових робіт

1. Психічний розвиток дитини раннього віку
2. Психічний розвиток дитини від 3 до 7 років
3. Розвиток спілкування дитини з дорослим у дошкільному віці
4. Розвиток гри у дитини до 3-х років
5. Психологічна особливості сюжетно-рольової гри дошкільника
6. Психологічні умови організації й активізації сюжетно-рольової гри у дошкільника
7. Психологічні особливості побутової діяльності дитини раннього віку
8. Психологічні особливості побутової діяльності у дошкільному віці

9. Розвиток спілкування і спільної діяльності з ровесниками у дошкільному віці
10. Вплив групи дошкільного закладу на психічний і особистісний розвиток дитини
11. Психологічні особливості трудової діяльності дошкільника
12. Психологічні особливості образотворчої діяльності дошкільника
13. Психологічні особливості конструктивної діяльності в дошкільному віці
14. Розвиток уваги у ранньому дитинстві
15. Психолого-педагогічні умови розвитку уваги дошкільника
16. Психологічні особливості розвитку мовлення дитини раннього віку
17. Психологічні особливості мовлення дитини дошкільного віку
18. Особливості сенсорно-перцептивного розвитку дитини раннього віку
19. Сенсорно-перцептивний розвиток дитини від 3 до 7 р.
20. Розвиток спостереження – цілеспрямованого сприймання у дошкільника
21. Розвиток пам'яті в ранньому дитинстві
22. Розвиток пам'яті у дошкільному віці
23. Психолого-педагогічні умови розвитку пам'яті
24. Розвиток мислення дитини раннього віку
25. Розвиток мислення дошкільника
26. Психолого-педагогічні умови розвитку мислення
27. Особливості розвитку уяви у дошкільному віці
28. Розвиток уяви в дошкільному віці
29. Психолого-педагогічні умови розвитку уяви дошкільника
30. Емоційний розвиток у ранньому дитинстві
31. Емоційний розвиток у віці 3-7 років
32. Розвиток етичних почуттів дошкільника
33. Розлади емоційної сфери дошкільників
34. Розвиток волі у дошкільному віці
35. Психолого-педагогічні умови розвитку волі дитини
36. Розвиток самосвідомості в ранньому дитинстві
37. Розвиток самооцінки у дошкільника
38. Розвиток самосвідомості дошкільника
39. Психолого-педагогічні умови розвитку самосвідомості дитини
40. Етичний розвиток у ранньому дитинстві
41. Розвиток моральної свідомості дитини 3-7 років
42. Психолого-педагогічні умови формування етичної свідомості та поведінки дошкільника
43. Недоліки етичного розвитку дошкільників та їх подолання
44. Розвиток здібностей дошкільника
45. Психологічні особливості ранньої обдарованості
46. Психофізіологічні особливості темпераменту дітей від народження до 7 років
47. Особливості поведінки дітей з різними типами темпераменту
48. Мотиваційна готовність дитини до шкільного навчання
49. Пізнавальна готовність дошкільника до систематичного навчання
50. Вольова готовність дитини виконувати вимоги школи